УДК 94:355.316«1946–1988»
DOI https://doi.org/10.24919/2308-4863/83-2-3

Остап ЗУБКОВИЧ,
orcid.org/0009-0009-9540-713X
аспірант кафедри історії та археології
Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького
(Запоріжжя, Україна) zubkovytch@gmail.com

ІНФОРМАЦІЙНО-ІДЕОЛОГІЧНЕ ПРОТИСТОЯННЯ МІЖ СРСР І КОЛЕКТИВНИМ ЗАХОДОМ ВПРОДОВЖ «ХОЛОДНОЇ ВІЙНИ» ЯК ОДНА З ПЕРЕДУМОВ СУЧАСНОЇ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

У статті зроблено спробу характеристики інформаційно-ідеологічного протистояння між СРСР та західним цивілізованим світом у період «Холодної війни». Зауважено, що це протиборство проявлялося, переважно, у використанні неконвенційних засобів, включно з: інформаційно-пропагандистськими акціями, шпигунством, економічними санкціями, актами психологічної війни, протистоянням в космічних технологіях тощо. Наголошено, що Кремлівський режим завжди використовував свої потужні інформаційно-ідеологічні ресурси (ЗМІ, пропаганду тощо) задля протистояння із зовнішнім цивілізованим світом й поширення свого впливу на інші (насамперед – сусідні) країни. При цьому, у своєму інформаційно-ідеологічному протистоянні із західним цивілізованим світом, Радянський Союз і його прокомуністичні сателіти використовували: пропагандистські засоби, інформаційно-ідеологічні диверсії й інші чинники інформаційно-психологічної війни (телебачення, друкована преса, радіопропаганда тощо). Відтак формувався цілий комплекс інформаційно-ідеологічних аспектів, котрі й стали суттєвою передумовою сучасної російсько-української війни. Підсумовано, що гібридний характер російської неоімперської політики завжди передбачав значну роль інформаційного тиску на населення, що здійснювався на усіх рівнях комунікації, торкаючись практично всіх сторін життя й свідомості радянських громадян. Водночас, особлива роль приділялася пропаганді задля маніпулювання світоглядом людей. І як наслідок – починаючи з часів «Холодної війни», різко загострилося інформаційно-ідеологічне протиборство між СРСР й західним цивілізованим світом. Це протистояння триває і в наш час. Таким чином, сучасна російсько-українська війна, значною мірою, зумовлена саме цим протиборством.

Ключові слова: *інформаційно-ідеологічне протистояння, «Холодна війна», колективний Захід, західний цивілізований світ, російсько-українська війна, інформаційно-психологічна війна, російська неоімперська політика.*

Ostap ZUBKOVYCH,
orcid.org/0009-0009-9540-713X
Postgraduate Student at the Department of History and Archeology
Bogdan Khmelnytskyi Melitopol State Pedagogical University
(Zaporizhzhia, Ukraine) zubkovytch@gmail.com

INFORMATIONAL AND IDEOLOGICAL CONFRONTATION BETWEEN THE USSR AND THE COLLECTIVE WEST DURING THE COLD WAR AS ONE OF THE PREREQUISITES FOR THE MODERN RUSSIAN-UKRAINIAN WAR

The article attempts to characterize the information and ideological confrontation between the USSR and the Western civilized world during the Cold War. It is noted that this confrontation was manifested mainly in the use of unconventional means, including: information and propaganda campaigns, espionage, economic sanctions, acts of psychological warfare, confrontation in space technologies, etc. It is noted that the Kremlin regime has always used its powerful information and ideological resources (mass media, propaganda, etc.) to confront the external civilized world and spread its influence to other (primarily neighboring) countries. At the same time, in its information and ideological confrontation with the Western civilized world, the Soviet Union and its pro-communist satellites used: propaganda tools, information and ideological sabotage and other factors of information and psychological warfare (television, printed media, radio propaganda, etc.). Consequently, a whole complex of information and ideological aspects was formed, which became an essential prerequisite for the modern Russian-Ukrainian war. It is concluded that the hybrid nature of Russian neo-imperial policy has always implied a significant role of information pressure on the population, carried out at all levels of communication, touching upon almost all aspects of life and consciousness of Soviet citizens. At the same time, a special role was given to propaganda for manipulating people's worldview. And as a consequence – starting from the time of the "Cold War", the information and ideological confrontation between the USSR and the Western civilized world has sharply intensified. This confrontation continues in our time. Thus, the modern Russian-Ukrainian war is largely due to this confrontation.

Key words: *information and ideological confrontation, Cold War, collective West, Western civilized world, Russian-Ukrainian war, information and psychological warfare, Russian neo-imperial policy.*

Постановка проблеми. «Холодна війна» ознаменувала собою новий етап протиборства тоталітарної радянської держави із західним цивілізованим світом. І попри те, що Радянський Союз вже досить давно не існує, це протистояння, з невеликими перервами, спостерігається й нині. І якщо спочатку воно мало військово-політичний характер, то поступово набуло нових форм: інформаційного та ідеологічного.

Аналіз досліджень. Слід відзначити, що тематика інформаційно-ідеологічного протистояння між СРСР та колективним Заходом впродовж «Холодної війни» – в контексті формування передумов для розгортання сучасної російсько-української війни є досить розкритою в літературі. Проте, це є переважно роботи публіцистичного та популярного характеру. Окремі наукові аспекти теми містяться в працях: С. Хантінгтона (Хантінгтон, 2015; Hantington, 1993), П. Нора (Нора, 2014), Г. Кіссинджера (Кіссинджер, 2018), О. Ситника та Я. Балановського (Ситник О., Балановський, 2022) та ін. Відтак існує потреба висвітлення теми дослідження в більш концептуальному сенсі.

Мета статі – визначення характеру інформаційно-ідеологічного протистояння між СРСР та колективним Заходом впродовж «Холодної війни» – в контексті формування певних підстав і передумов для розгортання сучасної російсько-української війни.

Виклад основного матеріалу. Епоха «Холодної війни» характеризувалася, в першу чергу, ідеологічним і геополітичним протистоянням між СРСР і колективним Заходом у процесі виборювання домінуючого становища у світі після їх тимчасової співпраці в процесі боротьби з нацизмом. За деякими опосередкованими винятками (війна в Кореї 1950–1953 рр., В'єтнамська війна 1959–1975 рр. тощо) «Холодна війна» не мала загальноприйнятого військового характеру. Протиборство між ворожими сторонами переважно проявлялося у використанні неконвенційних засобів у вигляді інформаційно-пропагандистських акцій, шпигунства, економічних санкцій, психологічної війни, протистоянні в космічних технологіях тощо.

Як відзначив С. Хантінгтон, на початках «Холодної війни» – впродовж 1950-х – 1960-х рр. практично у всьому світі людей приваблювала комуністична ідеологія, котра асоціювалася з економічним успіхом й військовою могутністю СРСР. Проте ця привабливість зникала паралельно з процесом стагнації радянської економіки, що вже була не спроможна підтримувати військовий потенціал Радянського Союзу. Натомість західні цінності й інститути сприяли консолідації народів світу навколо джерела західної могутності та благополуччя (Хантінгтон, 2015). Адже на переконання цього вченого, заради майбутнього свободи, демократії, відкритих економік, й міжнародного порядку на землі, важливим є глобальне домінування Сполучених Штатів у світі (Hantington, 1993, 83). Однак вже на самому початку «Холодної війни» ситуація для США в інформаційно-ідеологічному протистоянні з СРСР була не надто сприятливою.

Західні держави вже в другій половині 1940-х рр. зіткнулися із низкою геополітичних викликів. Адже після Другої світової війни значно зросла роль Радянського Союзу в міжнародному вимірі, що насамперед проявилося в створенні соціалістичного блоку в країнах Центральної й Південно-Східної Європи. Цей чинник, а також піднесення національно-визвольного руху по всьому світу стимулювали розвинені капіталістичні держави Західної Європи та Америки до об'єднання та спільної протидії соціалістичним і комуністичним тенденціям. У числі перших гібридного радянського інформаційно-ідеологічного впливу зазнали так звані «країни народної демократії» (держави Південно-Східної та Центральної Європи). 27 вересня 1947 р. на основі Комінтерну, котрий фактично являв собою закордонне бюро ЦК ВКП(б), було утворено Комінформ (Комінформбюро) (Гай-Нижник, 2010). Попри те, що офіційна мета Комінформбюро декларувалася в координаційно-інформаційній діяльності комуністичних партій. Проте насправді цю організацію Кремлівським режимом було сформовано задля пропаганди комуністичних ідей (у тому числі й ідеї світової соціалістичної революції) та інформаційно-ідеологічного протистояння доктрині Трумена й плану Маршалла. Адже ці зовнішньополітичні програми були, серед іншого, були спрямовані на обмеження процесу поширення соціалістичних і комуністичних рухів. Одночасно план Маршалла означав перший поштовх на шляху до європейської інтеграції. Адже він, забезпечуючи програму надання західноєвропейським країнам американської допомоги, став першим важливим кроком на шляху до міжатлантичної співпраці та інтеграції.

Для Сполучених Штатів, котрі внаслідок Другої світової війни отримали визначальні позиції у світовій геополітиці, економіці, торгівлі, військовій сфері тощо, важливе завдання полягало не лише в збереженні такого статусу, але й у системному посиленні власних позицій. У тому числі й за рахунок послаблення традиційних світових лідерів (у Західній Європі – Великобританія, Франція й Німеччина, а в Східній Європі – Радянський Союз). Відтак завдяки доктрині Трумена та плану Маршалла втілювалася в життя зовнішньополітичний курс США у напрямку досягнення домінуючого становища у світі.

П'єр Нора зауважив, що для США комуністична загроза та «Холодна війна» стали суттєвими чинниками й внутрішнього самоствердження на рівні країни. І цьому також неабиякою мірою посприяли доктрина Трумена та план Маршалла. Згуртоване суспільство було готове не лише до нових викликів, але й до успішного їх подолання (Нора, 2014, 212, 213). Закономірним чином Сполучені Штати стають інноваційним лідером у цілій низці галузей, зокрема – й освоєнні інформаційних технологій.

Суттєве посилення міжнародного значення Сполучених Штатів, насамперед, було спрямоване проти головної небезпеки для США й усього цивілізованого світу – комуністичної загрози та її головного носія – Радянського Союзу. Відтак протягом 1948–1952 рр., дією доктрини Трумена й плану Маршалла, було забезпечено концептуальне підґрунтя європейської політики Сполучених Штатів у напрямку стратегічного напряму на укладення Північноатлантичної угоди й утворення в 1949 р. блоку НАТО.

Вже на початку «Холодної війни» помічник керівника місії США в Москві Д. Ф. Кеннан виступив з концептом політики стримування експансії СРСР, що полягав у відмові від перспектив співпраці з Радянським Союзом. Натомість Д. Кеннан закликав до поділу на сфери політичного впливу в Європі, щоб зменшити тут роль і впливи СРСР. Такого роду ідеї містилися в телеграмі, надісланій Кеннаном 22 лютого 1946 р. з Москви державному секретарю США Д. Бирнсу. І саме в цій телеграмі була викладена нова стратегія дипломатичних відносин з СРСР (Kennan, 2009). На думку Г. Кіссинджера, «Довга телеграма» Д. Кеннана на початках «Холодної війни» відіграла суттєву роль стримуючого чинника поширенню комуністичної ідеології (Кіссинджер, 2018, 448–449).

У Директиві Ради Національної Безпеки США 20/1 від 18 серпня 1948 р., серед іншого, було зазначено, що Росія, як власне сила, так і як центр світового комуністичного руху, зараз стала дуже серйозною проблемою для зовнішньої політики США, і в нашій країні існує глибока незадоволеність і стурбованість щодо цілей і методів радянських лідерів. Таким чином, політика нашого уряду значною мірою обумовлена бажанням скоригувати радянську політику та змінити міжнародну ситуацію, до якої вона вже привела (Директива Ради Національної Безпеки США, 1948).

Отже, на рубежі 1940–1950-х рр. світ став на межі інформаційно-ідеологічного протистояння між західним цивілізованим простором й Радянським Союзом із його прокомуністичними сателітами. Ключовий аспект цього протистояння мав ідеологічний характер, що проявлялося у системних пропагандистських заходах, інформаційно-ідеологічних диверсіях й інших проявах інформаційно-психологічної війни (телебачення, друкована преса, радіопропаганда тощо). З огляду на це проблема полягала в тому, що Радянський Союз в якості провідного центру світового комуністичного руху, являв собою доволі серйозну потугу перед зовнішньою політикою Сполучених Штатів.

У цей період уряд США намагався скоригувати свою політику таким чином, щоб зменшити комуністичну загрозу – насамперед з боку Радянського Союзу. З цього приводу в Директиві Ради Національної Безпеки США 20/1 від 18 серпня 1948 р. провідними завданнями щодо СРСР було визначено наступні: зменшити міць і впливи Радянського Союзу до таких меж, за яких він більше не зміг би загрожувати миру й стабільності міжнародної спільноти; внести фундаментальні зміни в теорію та практику міжнародних відносин влади СРСР. При цьому, стратегічна мета визначалася в суттєвому скороченні могутності й впливу Радянського Союзу. Зокрема це стосувалося обмеження його «зони сателітів» – сфери, в котрій домінуючим чинником стала гегемонія радянської збройної могутності (серед країн соціалістичного блоку). Іншою сферою впливу СРСР став його вплив на різного роду групи й партії за кордоном, за межами «зони сателітів», котрі звертаються до Радянського Союзу, як до політичного натхненника, і, усвідомлено чи ні, виявляють свою лояльність до нього. Для ефективного вирішення проблем обох сфер, першочерговим вважалося завдання обмеження до розумних меж проявів могутності СРСР. Насамперед, країнам із «зони сателітів» необхідно було забезпечити можливість докорінно звільнитися з-під домінування Радянського Союзу та від його ідеологічного впливу. Також важливо було нівелювати радянський комуністичний міф,

котрий спонукав мільйони людей у багатьох країнах дивитися на Радянський Союз як на визначне джерело надії людства на покращення (Директива…, 1948). Одночасно, як зауважив М. Рутич, Друга світова війна дала можливість багатьом радянським людям побачити життя на Заході й пересвідчитися про існування там реальної свободи й дотримання прав людини, а також побачити значно більший рівень матеріального життя, ніж у Радянському Союзі. Більш того, внаслідок Другої світової війни не лише західні союзники зберегли та зміцнили свободу своїх режимів, а й переможені німці, у тій частині Німеччини, яка залишилася у сфері західного впливу, знову отримали можливість жити в системі демократичного, правового ладу й користуватися свободою. Справа полягала не тільки в західній культурі, а й у знайомстві з суспільною структурою й ідеями та ідеалами Заходу (Рутыч, 1960, 404).

У Директиві Ради Національної Безпеки США 20/1 від 18 серпня 1948 р. також наголошувалося, що мета політики Сполучених Штатів у мирний час полягає у поступовому, з допомогою природних і законних зусиль Західної Європи, відтискання Радянського Союзу з його чільних позицій та надання можливості країнам-сателітам повернути собі свободу дій. Ця мета може бути досягнута та досягається багатьма способами. Найбільш вражаючим кроком у цьому напрямку була оригінальна пропозиція про Програму Реконструкції Європи, сформульовану в гарвардській промові секретаря Маршалла 5 червня 1947 р. Завдання полягало в тому, щоб створити для країн-сателітів СРСР перспективу вступу у відносини економічного співробітництва із Західною Європою. Це сприяло б посиленню зв'язків між Заходом і Сходом й послабленню виняткової орієнтації цих країн на Радянський Союз. Таким чином, стратегічна мета Сполучених Штатів полягала в тому, щоб продовжувати робити все, щоб забезпечити можливість сателітам Радянського Союзу поступово звільнитися з-під його контролю та знайти, у разі їх бажання, оптимальних форм співпраці з урядами Заходу. Все це можливо було реалізувати було досягти як з допомогою економічної потужності, так і завдяки прямим чи непрямим формам інформаційної діяльності, із максимально можливим навантаженням на залізну завісу й заохоченням невійськовими засобами владу СРСР до поступового скорочення невідповідної військової могутності цієї держави та її впливу на своїх сателітів (Директива…, 1948). Особливе значення в «Директиві...» приділялося знищенню міфу та зменшенню дії московської пропаганди. Пріоритетність завдання нівеляції міфу, на якому ґрунтувався міжнародний комунізм, для всього західному цивілізованого світу також була пов'язана з необхідністю протистояння руйнівним закордонним впливам Кремлівського режиму. Останні проявлялися в широкій агентурно-розвідувальній та ідеологічно-диверсійній мережі, із значним залученням «п'ятої колони». І хоча такого роду елементи завжди присутні у будь-якому суспільстві й у випадку західного світу представляють доволі незначний відсоток. Однак протидія йому є визначальним пріоритетом у збереженні цінностей західному цивілізованого світу. До того ж, Кремлівським режимом було зроблено для розвінчання власного міфу значно більше, аніж це змогли б зробити уряди Заходу. Наприклад у цьому сенсі показовим був югославський інцидент. Кремлівські лідери настільки зневажливі, настільки безжальні, владні та цинічні в тих вимогах дотримання дисципліни, які вони пред'являли своїм послідовникам, що небагато з їх сателітів здатні були чітко слідувати їхнім догмам. Ленінсько-Сталінська система, по суті, була спрямована не на те, щоб зробити комунізм масовим міжнародним рухом, а на те, щоб взаємодіяти з невеликою групою бездоганно дисциплінованих і повністю взаємозамінюваних сателітів. Однак ситуація з Югославією поставила великий знак питання в тому, наскільки тоталітарна практика всередині Радянського Союзу добре спрацює й на міжнародній арені. Й. Тіто продемонстрував, що у випадку тоталітарних методів СРСР і їх дії на країни-сателіти не є безумовно ефективними. Відлучення комуністичних лідерів, які перебувають поза ефективним радіусом дії радянської влади, які мають власну територію, поліцію, військову силу і дисциплінові послідовники, може розколоти весь комуністичний рух так, як ніщо інше, і завдати найбільш важкої шкоди міфу про всемогутність і всезнання Сталіна. Таким чином, умови сприяли тому, щоб з боку західному цивілізованого світу сконцентрувати зусилля на виборі переваг з радянських помилок і упущень, заохочувати постійне розкладання структур морального впливу, за допомогою якого кремлівська влада керувала людьми далеко за межами досяжності радянських тоталітарних потуг. Саме тому для урядів Заходу пріоритетне завдання в тому, щоб інформаційною активністю та будь-якими іншими наявними в їх розпорядженні засобами підірвати міф, за допомогою котрого люди далеко від радянського військового впливу утримуються в підпорядкуванні Кремлівського режиму, домогтися того щоб весь світ побачив і зрозумів, що являє собою Радянський Союз, і

зробив би логічні та реалістичні висновки з цього (Директива…, 1948). І зрештою третє стратегічне завдання щодо СРСР полягало в тому, щоб створити ситуації, котрі б змусили радянську владу визнати практичну недоцільність дій на основі концепцій та ідей Комуністичного Інтернаціоналу. Загалом, це було питання утримання Радянського Союзу слабким у політичному, військовому й психологічному відношенні порівняно з міжнародними силами, що знаходяться поза його контролем, та підтримки з боку не комуністичних держав високого рівня вимогливості до СРСР щодо дотримання ним загальноприйнятих міжнародних правил. При цьому, припускалося малоймовірним, що радянські лідери підуть на беззастережну капітуляцію. Існувала версія, що радянська влада розпадеться під вагою безуспішної війни, як це сталося із царським режимом під час Першої світової війни. Але це, з огляду на тогочасні реалії, це також було доволі малоймовірно. Також допускалося, що не вдасться прищепити поняття про демократію впродовж короткого проміжку часу якійсь групі радянського соціуму. Зрештою автори «Директиви...» підсумовували, що вказана проблематика лежить, насамперед, у сфері політичної психології. І у випадку народу, підпорядкованого тоталітарному режиму, психологія та світогляд не можуть бути змінені за короткий проміжок часу простим диктатом чи приписами іноземної влади, навіть наступними за тотальною поразкою та наступною залежністю. Така зміна може стати лише наслідком органічного політичного досвіду цього народу. Найкраще, що одна країна може зробити для привнесення змін такого роду в іншу країну – це змінити зовнішні умови, в яких існує народ, що розглядається. Все вищевикладене вказує на те, що уряди Заходу не могли сподіватися в результаті успішних військових операцій у СРСР створити там владу, котра б повністю підпорядковувалася Заходу та почала б повністю сповідувати цивілізовані політичні ідеали західного світу. Було цілком очевидним те, що, з високою ймовірністю, впродовж тривалого часу урядам Заходу доведеться в тій чи іншій мірі продовжувати мати справу з радянською владою. Відтак не доводилося сподіватися досягти якогось тотального нав'язування західної волі на радянській території, подібно до того, як це було досягнуто в Німеччині та Японії (Директива…, 1948).

Закономірним чином, влада Радянського Союзу, спецоргани, органи державної безпеки й, насамперед КДБ, уважно відслідковували позицію урядів Заходу. Й зокрема характер й чинність Директиви Ради Національної Безпеки США 20/1 від 18 серпня 1948 р. Питання психологічної війни, заторкнуте в цьому документі, на думку фахівців КДБ, було надзвичайно важливою зброєю для сприяння радянським дисидентам й «підірвати мораль радянського народу, посіяти сум'яття й дезорганізувати радянське суспільство». Відтак проголошувалося, що широка психологічна війна є одним із головних завдань США й провідна її мета полягає в знищенні підтримки радянській владі та курсу на комунізм з боку народів Радянського Союзу та його сателітів. На думку очевидця цих подій Ф. Бобкова, в гонці озброєнь, їх вдосконаленні СРСР ніяким чином не відставав від країн Заходу. Але стосовно «дедалі ширшого й глибшого ідеологічного та психологічного наступу, що розгортався проти нас, який становив не меншу небезпеку, ніж приготування у військовій галузі, то тут керівництво Радянського Союзу не вживало скільки-небудь серйозних заходів. Справжня серйозна політична боротьба нерідко підмінялася «радіоглушилкою», забиттям «ворожих голосів». Більш того, цей колишній чільний співробітник КДБ висловив переконання, що «наша партія ідеологічною боротьбою всерйоз не займалася, хоча розмов про це велося багато, навіть занадто багато. Ми займалися лише дрібним декларативним викриттям ворога замість того, щоб протиставити йому свої успіхи та досягнення – а вони у нас, безперечно, були. Ось приклад: американська пропаганда розгортає кампанію щодо порушень прав людини в СРСР. І ніби за командою наші засоби масової інформації починають на всі лади стверджувати, що права людини порушуються не в Радянському Союзі, а в Сполучених Штатах, при цьому факти порушення, що наводяться західними засобами інформації, у нас прав людини ніяк не спростовуються і просто замовчуються» (Бобков, 2003).

Вже у 1970-х рр. спершу в США, а згодом і в Радянському Союзі було впроваджено системи лазерного, інфрачервоного й телевізійного наведення ракет на визначені цілі. Це обумовило значну точність їх потрапляння в цілі. У березні 1983 р. адміністрація Р. Рейгана оголосила про початок реалізації програми Стратегічної оборонної ініціативи (СОІ) – повномасштабної системи космічного базування, призначеної для перехоплення радянських МБР на розгінній ділянці траєкторії польоту. Лідерами СРСР у відповідь запроваджувалися певні контрзаходи.

Отже, завершення «Холодної війни» ознаменувалось появою Стратегічної оборонної ініціативи (англ. Strategic Defense Initiative – довгостроковою програмою Сполучених Штатів, котра була

оголошена президентом Рональдом Рейганом 23 березня 1983 р., й передбачала формування системи протиракетної оборони, призначеної для захисту США від застосування балістичної стратегічної ядерної зброї. При цьому, Р. Рейган закликав американських вчених й інженерів розробити систему, котра зробила б ядерну зброю застарілою ("Strategic Defense Initiative (SDI)", 2018). Ця програма в ЗМІ отримала також назву «зоряні війни», котра підкреслювала фантастичність програми за своїми цілями та методами їх досягнення.

Починаючи з кінця 1984 р. серед радянського керівництва почала формуватися компромісна позиція щодо скорочення ядерних озброєнь. А в січні 1986 р. М. Горбачовим було проголошено курс на поетапну ліквідацію ядерної зброї в усьому світі. Договір про ліквідацію ракет середньої та меншої дальності (IRCM) між США й СРСР було підписано 8 грудня 1987 р. в ході радянсько-американської зустрічі на вищому рівні у Вашингтоні. Згідно з цим договором, котрий набув чинності 1 червня 1988 р., вперше в світовій практиці було прийнято рішення про поетапну ліквідацію цілого класу озброєнь.

Загалом слід погодитися з існуючим твердженням про те, що огляду на існування в СРСР тотального контролю над усіма ЗМІ та ізольованість від практично всього світу (Ситник, Балановський, 2022, 658), там були створені всі передумови не лише для досить тривалого функціонування авторитарного (тоталітарного) режиму, але й для інформаційно-ідеологічного протистояння з усім цивілізованим світом.

Висновки. Гібридний характер російської неоімперської політики завжди передбачав значну роль інформаційного тиску на населення, що здійснювався на усіх рівнях комунікації, торкаючись практично всіх сторін життя й свідомості радянських громадян. При цьому, особлива роль приділялася пропаганді задля маніпулювання світоглядом людей. У такій ситуації відбувається сегментація суспільної свідомості – єдина та несуперечлива картина, яка будується на основі відомих населенню історичних образів війни («Друга світова війна», «Афганістан» та ін.).

Починаючи з часів «Холодної війни», різко загострилося інформаційно-ідеологічне протиборство між СРСР й західним цивілізованим світом. Це протистояння триває і в наш час. Відтак сучасна російсько-українська війна, значною мірою, зумовлена саме цим протиборством.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бобков Ф. Д. КГБ и власть. 2003. URL: http://loveread.ec/view_global.php?id=68163. http://www.memory.gov.ua:8080/ua/publication/content/1650.htm (дата звернення: 19.09.2023).
2. Гай-Нижник П. В очікуванні Третьої війни. *Український тиждень*. 2010. № 36. С. 42–44. URL: http://hai-nyzhnyk.in.ua/doc/206doc.php (дата звернення: 20.01.2025).
3. Директива Ради Національної Безпеки США 20/1 від 18 серпня 1948 року: зі збірки Thomas H. Etzold and John Lewis Gaddis, eds., Containment. URL: http://www.sakva.ru/Nick/NSC_20_1.html (дата звернення: 18.09.2023).
4. Кіссинджер Г. Дипломатія; пер. з англ. М. Гоцацюка, В. Горбатько. Київ: Вид. група КМ-БУКС, 2018. 864, с. 448–449.
5. Нора П. Теперішнє, нація, пам'ять / пер. Із фр. А. Репи. Київ: ТОВ «Видавництво «КЛІО», 2014. 272 с., 2012, 213.
6. Рутыч Н. КПСС у власти. Очерки по истории коммунистической партии 1917–1957. Frankfurt am Main ПОСЕВ 1960. 467, с. 404.
7. Ситник О., Балановський Я. Ідеологічні витоки російсько-української війни 2014–2022 років. *The Russian-Ukrainian war (2014–2022): historical, political, cultural-educational, religious, economic, and legal aspects: Scientific monograph*. Riga, Latvia: "Baltija Publishing", 2022. 654–660. 658.
8. Хантінгтон С. Зіткнення цивілізацій. Частина ІІ. Зміщення балансу цивілізацій. *Незалежний культурологічний часопис «Ї»*. 2015. URL: https://www.ji.lviv.ua/n14texts/hanting.htm (дата звернення: 20.01.2025).
9. Hantington S. P. Who International Primacy Matters 11 lnternational Security. Spring 1993. P. 83.
10. Kennan G. F. (February 22, 1946), The Long Telegram, retrieved July 30, 2009. 861.00/2 – 2246: Telegram. The Charge in the Soviet Union (Kennan) to the Secretary of State. SECRET. Moscow, February 22, 1946--9 p.m. [Received February 22--3: 52 p.m.]. URL: https://nsarchive2.gwu.edu/coldwar/documents/episode-1/kennan.pdf (дата звернення: 13.10.2024).
11. «Strategic Defense Initiative (SDI)». Atomic Heritage Foundation. 18.07.2018. URL: https://ahf.nuclearmuseum.org/ahf/history/strategic-defense-initiative-sdi/ (дата звернення: 10.01.2024).

REFERENCES

1. Bobkov F. D. (2003) KGB i vlast'. [KGB and power] URL: http://loveread.ec/view_global.php?id=68163.http://www.memory.gov.ua:8080/ua/publication/content/1650.htm (data zvernennya: 19.09.2023) [in Russian].
2. Hay-Nyzhnyk P. (2010) V ochikuvanni Tret′oyi viyn. [In anticipation of the Third War] *Ukrayins'kyy tyzhden'*. 36. 42–44. URL: http://hai-nyzhnyk.in.ua/doc/206doc.php (data zvernennya: 20.01.2025) [in Ukrainian].

3. Dyrektyva Rady Natsional′noyi Bezpeky SSHA 20/1 vid 18 serpnya 1948 roku: [US National Security Council Directive 20/1 of August 18, 1948] zi zbirky Thomas H. Etzold and John Lewis Gaddis, eds., Containment. URL: http://www.sakva.ru/Nick/NSC_20_1.html (data zvernennya: 18.09.2023) [in Ukrainian].

4. Kissyndzher H. (2018) Dyplomatiya; [Diplomacy] per. z anhl. M. Hotsatsyuka, V. Horbat′ko. Kyyiv: Vyd. hrupa KM-BUKS. 864. [in Ukrainian].

5. Nora P. (2014) Teperishnye, natsiya, pam″yat′ [The present, the nation, the memory] / per. Iz fr. A. Repy. Kyyiv: TOV «Vydavnytstvo «KLIO». 272. [in Ukrainian].

6. Rutych N. (1960) KPSS u vlasti. Ocherki po istorii kommunisticheskoy partii 1917–1957. [The CPSU in power. Essays on the history of the Communist Party 1917–1957] Frankfurt am Main POSEV. 467. [in Russian].

7. Sytnyk O., Balanovs′kyy YA. (2022) Ideolohichni vytoky rosiys′ko-ukrayins′koyi viyny 2014–2022 rokiv. [Ideological origins of the Russian-Ukrainian war of 2014–2022] The Russian-Ukrainian war (2014–2022): historical, political, cultural-educational, religious, economic, and legal aspects: Scientific monograph. Riga, Latvia: “Baltija Publishing”. 654–660. [in Ukrainian].

8. Khantinhton S. (2015) Zitknennya tsyvilizatsiy. Chastyna II. Zmishchennya balansu tsyvilizatsiy. [Clash of civilizations. Part II. Shifting the balance of civilizations] Nezalezhnyy kul′turolohichnyy chasopys «YI». URL: https://www.ji.lviv.ua/n14texts/hanting.htm (data zvernennya: 20.01.2025) [in Ukrainian].

9. Hantington S. P. (1993) Who International Primacy Matters 11 lnternational Security. Spring. 83.

10. Kennan G. F. (February 22, 1946) The Long Telegram, retrieved July 30, 2009. 861.00/2 – 2246: Telegram. The Charge in the Soviet Union (Kennan) to the Secretary of State. SECRET. Moscow, February 22, 1946--9 p.m. [Received February 22--3: 52 p.m.]. URL: https://nsarchive2.gwu.edu/coldwar/documents/episode-1/kennan.pdf (дата звернення: 13.10.2024).

11. “Strategic Defense Initiative (SDI)”. Atomic Heritage Foundation. 18.07.2018. URL: https://ahf.nuclearmuseum.org/ahf/history/strategic-defense-initiative-sdi/ (дата звернення: 10.01.2024).